

treden verkrijgt men slechts ten koste van een zwaren strijd. Dien strijd heb ik nu al gedurende een tweetal jaren gestreden en daarvoor zijn twee redenen. Of de werkzaamheden waarbij men betrokken is, gaan goed — en dan wil men mede genieten van hun zon en hun licht — of ze gaan niet goed... en welke kapitein wil zijn schip verlaten wanneer het in gevaar verkeert? Daarom is het zoo moeilijk, het oogenblik te vinden waarop men zich moet beperken. Het is daarmee als met die goudzoekers uit de middeleeuwen: ze vinden niet wat ze zoeken... in dit geval het physiologisch oogenblik."

— „U bent ook al begonnen met uwe terugtreding niet waar? Uw bedanken als Voorzitter van *Burgerplicht* was zeker een stap in die richting?"

„Ja, wat de politiek betreft, wil ik u wel zeggen, dat ik heb gemeend, van de militante politiek het eerst te moeten scheiden. Die heeft mij zooveel teleurstellingen berokkend en mij zooveel illusies gekost... het heeft mij een blik doen werpen op... toestanden en... menschen... dat..."

De aarzeling van de laatste woorden ging over in een glimlachende geruststelling:

„Dat is geen wanhoopskreet: Het is alleen voor mijzelf een teleurstelling geweest, die ik misschien moet wijten aan mijn eigen opvattingen. Vooral de gebeurtenissen van '94 hebben teleurstelling bij mij gewekt, omdat toen de oude vriendschapsbanden niet sterk genoeg bleken en dat men niet hooger deed gelden wat ons vereent dan wat ons scheidt. De vraag is maar of de menschen, die zóó handelden, niet gelijk hadden door aldus uitsluitend den practischen kant te beschouwen en of politiek misschien niet inderdaad niets met gevoel te maken heeft.

„Ik heb mij dus niet vervreemd van het politieke leven, maar ik sta er nu meer als toeschouwer in dan als medewerker... Medewerker althans voor zoover de Voorzitter van *Burgerplicht* dat is."

Zonder dat ik eene nieuwe vraag deed, zei de heer Wertheim vanzelf:

„Wilt u misschien ook mijn meening vernemen over den politieken toestand van het oogenblik?"

En op mijn toestemmend antwoord ging hij weer met dezelfde rustige zekerheid voort:

„Wat mij in den laatsten tijd vooral onaangenaam stemt, is, dat ik in den politieken toestand die breedte en ruimte van opvatting mis, die vooral in de Liberale Partij noodig zijn voor diegenen die een nieuwen toestand in 't leven gaan roepen. Er is behoefte aan organisatie en de Liberale Partij heeft in den lateren tijd groote bewijzen van toewijding gegeven, vooral als men de elementen nagaat, waaruit ze bestaat. Menigeen heeft met een angstig gevoel de wetten van Pierson en de weinige sociale wetten van den laatsten tijd, aangezien en men moet prijs stellen op degenen die, beziel met zulke gevoelens, niettemin hun overtuiging... ik wil niet zeggen geweld hebben aangedaan, maar dan toch terzijde hebben gesteld voor de heerschende opvatting.

„Zeker mag men op het eenmaal ingenomen standpunt niet blijven staan; het is mijn innige overtuiging, dat men waarheden die eenmaal doorgedrongen zijn, niet mag terugzetten. Onder die waarheden behooren in de eerste plaats sociale hervormingen. Men moet den moed hebben om zekere *idées préconçues* van zich af te zetten en eene bredere wetgeving voor te stellen dan de thans